

Türkçe Yazma Tabirnameler

Dr. Adem Balaban

Hëna e Plotë-Bedër Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Tiran/ALBANIA

abalaban@beder.edu.al

Özet

Rüya, insanın yaratılmasıyla beraber var olagelen bir olgudur. Rüya görmek, bir insan için yemek, içmek gibi fitri hallerdendir. Sözlükte “görmek” anlamındaki rüyet kökünden türeyen rüya kelimesi, uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünüdür ifade eder. Geleceği bilme isteği, insanları bazı tahmin, yorum ve fallara, rüya ile yaşanan veya gelecek olaylar hakkında ilgi kurmaya ve buna göre hareket etmeye yöneltmiştir. Rüya da görülen varlıkların neye işaret ettiğini açıklayan, tabir eden birçok eser kaleme alınmıştır. Bu da edebiyatta yeni bir tür olarak tabirname, falname, segirname, tabirât-ı vâkıat, tabirât-ı rüya, rüyanâme, vâkıanâme, hâbnâme, düşnâme adlarıyla anılmıştır. Tabirnamelerin manzum örnekleri bulunmakla birlikte, daha çok mensur olarak yazılmışlardır. Türk edebiyatına XIV. yüzyılda bir tür olarak giren tabirnameler, ilk önceleri Arapça ve Farsça’dan tercüme şeklinde olmuştur. Bu tercüme tabirnamelere kadar elimizde düş tabiriyle ilgili herhangi bir Türkçe eser mevcut değildir. Değişik kütüphanelerdeki Yazmalar kataloğu tarandığında tabirnamelerin XIV. yüzyıldan itibaren yazılmaya başladığı görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye’deki yazma eser kütüphanelerinde bulunan yazma tabirnameler genel özellikleriyle kısaca tanıtılacaktır. Ayrıca bu eserler üzerinde yapılan çalışmalar da verilecektir. Kısaca bu araştırma, tabirnameler üzerinde daha önce yapılan çalışmaların derli toplu bulunabilmesi ve bir yazma tabirname üzerinde çalışmak isteyenler açısından önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Tabirname, rüya, düş, yazma eserler, yazma tabirnameler

Turkish Manuscript Interpretation of Dreams

Abstract

Dream is the phenomenon which has been continued with the creation of human being. Dreaming for a human is state of connate such as eating, drinking etc. The dream derived from the root of the meaning “see”. The word refers to the whole of the images that appear in the mind during sleep. To know the future of the request, some people predict, comments and dream about future events, or with interest in the mission to establish and act accordingly. Many books have been written that the dream pointed to what it describes assets. This was a new kind of literature which named as tabirname, falname, segirname, tabirât-ı vâkıat, tabirât-ı rüya, rüyanâme, vâkıanâme, hâbnâme, düşnâme. Although there are examples of Tabirnames verse, were written in prose more. Tabirnames came as a kind of Turkish Literature during 14. century. At first, tabirname has been translated into Arabic and Persian. There is no Turkish study on the interpretation of dreams to this translation works. Catalog of manuscripts in different libraries is scanned tabirname seems to be written from the beginning of 14. century. In this study, the general characteristics of Turkish tabirnames writing of manuscripts in the libraries will be introduced shortly. The studies on these tabirnames are also written. In short, this study enables finding previous studies on manuscript interpretation of dreams. Furthermore this study is important for those who want to work on a tabirname.

Key words: Tabirname, dream, interpretation of dreams, manuscripts

Kısaltmalar Listesi:

BİYEK: Bursa İne Bey Yazma Eser Kütüphanesi

DTCF : Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

H. : Hicri

İBAK: İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı

İHK: İl Halk Kütüphanesi

İMK: İstanbul Millet Kütüphanesi

KBYEK: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi

M. : Miladi

MK: Milli Kütüphane

MKYB: Milli Kütüphane, Yazmalar Bölümü

Nu: Numara

SYEK : Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

1. Giriş

XI. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'ya gelen Oğuzlar, Selçuklular döneminde edebî bir dil oluşturmuşlar ancak Osmanlılar döneminde edebî eserler vermeye başlamışlardır(Özkan, 2000:40). Önceleri Farsça ve Arapçadan yapılan tercüme dilin ilk ürünlerini oluşturmuş, ancak daha sonraları çok güzel telif eserler meydana getirilmiştir. XIV. yüzyıldan itibaren birçok konuda eserler yazılmaya başlanmıştır. Türkçe olarak tarih, astronomi, tıp, İslam dini ve felsefeyle ilgili eserler, fahremeler, kıyafetnameler, tabirnameler yazılmaya ve tercüme edilmeye başlanmıştır (Özkan, 2000:42-43).

1.1.Rüya Kavramı

Rüya, insanın yaratılmasıyla beraber var olagelen bir olgudur. Rüya görmek, bir insan için yemek, içmek gibi fitri hallerdendir. Uyuyan her insan zaman zaman rüya görür, ancak uyandıktan sonra bazı insanlar rüyalarını hatırlamaz, bazıları ise hatırlar. Arapça "rüya" kelimesinin Türkçe karşılığı "düş"tür. Sözlükte "görmek" anlamındaki rüyet kökünden türeyen rüya kelimesi, uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü ifade eder(Çelebi, 2008:306-307). Rüya, birçok sözlük ve ansiklopedi genelde "bir kimsenin uyku sırasında zihninden geçen görüntü ve hayallerdir" şeklinde anlamlandırmışlardır.

Dilimizde rüya kelimesini daha çok düş sözcüğüyle karşılarız. Ancak rüya yerine kullanılan birçok kelime ve deyim vardır. Bunların en çok kullanılanı düş sözcüğüdür. Bu kelime *Divanü Lügati't-Türk* ve *Kutadgu Bilig* gibi eserlerde "tüş" şeklinde yer almıştır. Bunların bazılarını Orhan Şaik Gökyay şöyle sıralıyor: *Düş, ağır basma, seyr, vak'a, vakia, zuhurat, düş azmak, düş görmek, düş yormak, kara basan, kara düş, kara kaygılı rüya, karakura, karakura basan, karakura basmak, karakura düş görmek*. Farsça *hâb* kelimesi de Türkçede düş anlamında kullanılmıştır(Gökyay, 1982:183). Ayrıca *Türkçede rüya gibi, rüyalarına girmek, gözü açık rüya görmek, rüyada bile görememek, rüya-amiz, sadık rüya, rüyasında görse hayra yormamak* gibi deyim ve ifadeler de kullanılmaktadır(Yüksel, 1996:12). Avf ibnu Malik'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte rüyalar hakkında peygamberimiz şöyle buyuruyor: "Rüya üç kısımdır: bir kısmı, âdemoğlunu üzme için şeytandan olan korkulardır; bir kısmı, kişinin uyanırken kafasını meşgul ettiği şeylerdendir, bunları uykusunda görür; bir kısım rüyalar da var ki,

onlar peygamberliğin kırk altı cüzünden birini teşkil eder.” Dini literatürde üç çeşit rüyadan bahsedilir:

a. Rahmanî Rüya: Rüya denildiğinde akla ilk gelen budur. Bu rüyaya sadık rüya veya Salih rüya da denilir. Uykuda iken doğrudan veya bir melek vasıtasıyla gerçekleşen rüyadır. Peygamberler, veliler ve temiz inançlı kişiler tarafından görüldüğüne inanılır. Bu rüyalar, müjdelere, korkutur, uyarır veya haber verir.

b. Şeytanî Rüya: Şeytanın aldatma, vesvese ve korkutmalarıyla meydana gelen karışık hayaller, düşler, telkinlerdir. Bu tür düşlere *ahlâm* ve *adgâs-ı ahlâm* da denilir. Bu rüyalar batıl kabul edilir, onlara pek itibar edilmez ve tabiri de yapılmaz.

c. Nefsanî Rüya: Nefsin telkinleri ve çağrışımları sonucunda olan bu rüyaların kaynağı, kişinin bizzat kendisidir. Bu rüyalar dış etkenler ve günlük meşgalelerle ilgili rüyalarlardır. Kişi uyanıkken neyle meşgulse rüyasında da onunla ilgili şeyler görür(Çelebi, 2008:306).

1.2.Rüya Yorumu

Geleceği bilme isteği, insanları bazı tahmin, yorum ve fallara, rüya ile yaşanan veya gelecek olaylar hakkında ilgi kurmaya ve buna göre hareket etmeye yöneltmiştir. Bu da rüya tabirlerinin yapılmasına, edebiyatta da yeni bir tür olarak tabir-nâme, fal-nâme ve segir-nâmelerin yazılmasına sebep olmuştur(Tören, 1997:415). “Rüya kişinin geçmişte ve halde yaşadıklarından, yaşamayı istediklerinden ve yaşamaya korktuklarından işaretler taşır. Bu işaretlerin değerlendirilmesi zamanla bir ilim, bir sanat halini almış; ilm-i tabir’e ve muabbirlere verilen önem artmıştır.”(Özgül, 1989:1).

Tabir, rüyayı tefsir manasında kullanılır. Rüya tabiri görülen hayalden bir ipucu bularak onun arkasındaki hakikate geçebilmek demektir. Rüyanın yorumlanabilmesi için rüyada gösterilen *misal alem*indeki şekillerin *şehadet alem*indeki karşılığının bilinmesi gerekir.(Misal âlemi: Bu kâinatta görülen şeylerin Allah katındaki gerçek suretleri ve şekilleri ve Şehâdet âlemi: Görülen âlem.) İşte bu karşılıkların bulunarak rüyada verilen mesajların yorumlanmasına *rüya tabiri* denilmektedir. Bu rüyayı tabir edene de *muabbir* denir.

Tabir kavramı, İslam Ansiklopedisi “ta’bir” maddesinde: “Nehrin ve yolun bir kenarından diğer kenarına geçmek” manasındaki a-b-r kökünden alınmış bir masdar olup “geçmek, geçirmek, rüyayı tefsir ve onun için en uygun izahı yapmak” manasına gelir. Kur’an’da ta’bir kelimesi, “Bir gün melik (hükümdar) dedi ki: Ben rüyamda yedi cılız ineğin yedi semiz ineği yediğini ve yedi yeşil başakla yedi kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler! Siz rüya tabir edebiliyorsanız benim bu rüyamın tabirini bana bildirin.” bu ayette “li’r-rü’yâ ta’burûn” şeklinde geçmektedir(Kur’an, 12/43). Aynı manada olan bu kelimelerin yerine, ta’vil ve tafsir kelimeleri de kullanılmıştır. Ancak tafsir’in ta’vil’den, ta’vil’in de ta’bir’den daha umumi olduğu zikredilmiştir. Yine rüya tabiri ilmi, “giz ve hadiselerin gerçeğe en uygun olanını bilip ifade etmek” manasındaki ta’vil al-ahâdis ünvanı ile de varid olmuştur(Şişmanoğlu, 1997:602).

İnsanoğlunun ayrılmaz bir parçası olan rüya, insanların hep ilgisini çekmiş ve onu araştırmaya sevk etmiştir. Tarih boyunca insanoğlu gördüğü rüyanın ne olduğunu merak etmiş ve onu öğrenmek istemiştir. Yapabiliyorsa kendisi yorumlamaya çalışmış, yoksa bir bilene yorumlatmaya çalışmıştır. İnsanlar gördükleri rüyaların yaşamlarını etkileyecek işaretler ve gizli anlamlar taşıdığına inanmışlar ve bunların hangi anlamlara geldiklerini açıklayan çeşitli *tabir-nâmeler* yazmışlardır.

1.3.Tabirnâme

Rüyada görülen varlıkların neyi işaret ettiğini açıklayan, tabir eden birçok eser kaleme alınmıştır. Bu eserlere *tabirnâme* denir. Böylece, İslamî Türk Edebiyatı içerisinde tabirnâmeler, tabirât-ı vâkıat, tabirât-ı rüya, rüya-nâme, vâkıa-nâme, hâb-nâme, düş-nâme ve segir-nâme adlarıyla da anılmıştır. Tabir-nâmelerin manzum(Manzum örnek için bkz. *Tabirnâme*, Bayezid Devlet Kütüphanesi, Vel. Bl. Yz. Nu: 1802.) örnekleri bulunmakla birlikte, daha çok mensur olarak yazılmışlardır.

Bu türde ilk eserlerin M.Ö. 5000’li yıllarda Asurlular döneminde yazıldığı bilinmektedir. Babilliler ve Asurlular, ölü ruhlarının rüyalarda kötü tesirlere sebep olduklarına inanırlardı. Bu kötü cinlerden kurtulmak için rüya tanrıçaları Mamu’dan yardım isterlerdi(Günay, 1986:95). Sümerlere ait tabletler arasında da rüya tabirlerine rastlanmıştır.

Bu konuda günümüze ulaşan en eski eser, British Museum’da saklanan ve M.Ö. 2000 yılına ait olduğu tahmin edilen bir Mısır papirüsüdür. Burada iki yüz çeşit rüya tabirine yer verilmektedir. Eski Mısır inancında Serapis adlı bir rüya tanrısı bulunmaktaydı ve bu tanrı rüya gören kişileri tehlikelere karşı uyarır, onların sorularına cevap verirdi. Bu tapınaklarda rüya tabircileri otururlardı.

Hindistan’da da M.Ö. 1500-1000 yıllarında yazılan Vedalar’da rüyalara ait listeler yer almaktadır. Rüyaların gelecekte haber verdiğine inanılan yorumlara rastlanmıştır. Kötü olaylardan kurtulmak için ayinler yapılmakta, özel olarak hazırlanmış sularla yıkanılmaktaydı(Günay, 1986: 90).

Kur’an-ı Kerim’de rüyanın önemli bir yeri bulunduğu görülür. Hz. Yusuf, muabbirlerin piridir. Gördüğü ve tabir ettiği rüyalar gerçekleşir. Daha o çocukken bir rüya görür. O rüyada yıldızların kendisine secde ettiğini görür, rüyası yıllar sonra kendisine peygamberlik verilmesiyle gerçekleşir(Kur’an, 12/4-5). Hz. Yusuf, Allah’ın kendisine rüya tabiri ilmini öğrettiği birisidir. Rüyaları tabir eder ve yaptığı tabirler gerçekleşir. Mısır firavunu Reyyan’ın rüyasını tabir etmesi ve o rüyanın gerçekleşmesi Hz. Yusuf’u Mısır’a aziz yapar. İşte bu rüya hadisesinin Kur’an’da geçmesi rüya tabirini hem dinî bir kimliğe bürümüş, hem de insanlar nezdinde daha önemli hale getirmiştir. Böylece insanlar bu ilme merak salmışlar, o da bu ilmin gelişmesini ve üzerinde eserler yazılmasını sağlamıştır. Ayrıca peygamberimize vahyin sadık rüyalar yoluyla da gelmesi, bu ilme verilen önemi kat kat artırmıştır. Ebu Hüreyre’den rivayet olunan bir hadis-i şerifte “Müminin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir”(Sahih-i Buhari, 6889) denir ki, bu cüzlerden kastedilen, Hazret-i Peygambere nebilğinin ilk altı ayında vahyin rüya yoluyla yapıldığıdır. Altı ay, yirmi üç sene süren peygamberliğin kırk altıda birini oluşturur(Özgül, 1989:1-2).

Diğer din ve medeniyetlerde olduğu gibi İslam ve Türk dünyasında da rüya tabiri ile ilgili bir çok eser yazılmıştır. Muhyiddin-i Arabî’ye ait olduğu söylenen rüya tabirnamesi bu konuda yazılmış kitapların en eskisi kabul edilir. Ancak bu eserin İbni Arabî’ye ait olduğunda şüphe vardır. N. Bland, İslamî dönemde yazılan tabirnameleri çeşitli kaynaklardan toplamış ve bir makalesinde yayımlamıştır. Bu çalışmada zikredilen belli başlı tabirnameler, *Kitabu’l-Usul li Daniyali’l-Hakim*, *Kitabu’l-Cevami’ li Muhammed bin Sirin*, *Kitabu’l-Taksim li Ca’feri’l-Sadık*, *Kitabu’l-Destur li İbrahimü’l-Kirmanî*, *Kitabu’l-İrşad li Cabirü’l-Magribî*, *Kenzü’l-Rüya el-Mamunî*, *Kamilü’t-Tabir (Ebul Fazl Hüseyin Bin İbrahim Et-tiflisî)*, *Tuhfetü’l-Mulûk*, *Kitabu’t-Tabirat’tır*(Bland, 1856).

Arap edebiyatının en tanınmış tabirnamesi, İbn-i Sîrîn'e ait olan *Kitābü'l-Tabirü'l-Rüyā* adlı eseridir. Bundan başka, İmam Nablusî'nin *Tâ'tirü'l-Enam, Fi Ta'biri'l-Menam* adlı eseri de ilk kaynaklardandır. Bu iki eser daha sonra yazılmış pek çok tabirnameye kaynaklık etmiştir. Yazmalara bakdığımızda müellif veya mütercimler eserlerini yazarken kaynaklarını şöyle belirtirler:

"Ammā ba'dü bilgil kim bu nahif ve za'if Muhammed ibni Hasan ibni 'Aliyyi'l-Hüseyn bu ta'bir kitābını *Ca'fer bin Sirin* kitāblarından cemi' eyledi." (Tabirname, 4271/vr.1b).

"Her kim düşde uyusa, *İmām-ı Ca'fer-i Sâdık* rażıya'llāhu 'anh, beş vecih üzere buyurmuşdur: Gaflet itmek, mütemekkin olmak ve günāhı gitmek ve rāhat olmak ve gussası gitmekdir." (Tabirname, 4271/vr.31b).

Yukarıda adı zikredilen eserlerden başka pek çok tabirname yazılmıştır. Ancak bunların çoğu bu eserlerin ya tercümesi ya da bunların bir derlemesi olmuştur. Bu durumu yazarlar eserlerinde ifade ederler.

"Ammā ba'dü bilgil kim bu nahif ve za'if Muhammed ibni Hasan ibni 'Aliyyi'l-Hüseyn bu ta'bir kitābını *Ca'fer bin Sirin* kitāblarından cemi' eyledi." (Tabirname, 4271/vr.1b-8-9).

Genellikle kendisinden rüya yorumu rivayet edilen üç önemli şahıs zikredilmektedir. Bunlar; *Dāniyāl peygamber, Ca'fer bin Sirin ve İmām-ı Ca'fer-i Sâdık*'tır. Bu şahıslara baktığımızda bunların rüya yorumlarının birçok tabirnameye kaynaklık ettiğini görmekteyiz. Bu kişiler:

a. Dāniyāl Peygamber, Kur'an'da ismi geçmeyen, ancak başka kaynaklarda peygamber olduğu belirtilen biridir. Kitab-ı Mukaddese göre Benî İsrail peygamberlerinden biridir. Hayatı hakkında bilgi, *Dāniyāl* Kitabı'nda bulunmaktadır. Bu bilgilere göre, M.Ö VI. yüzyılda Babil sarayında yaşamıştır. Saraydaki rahatsız edici ve gayri meşru şeylere bulaşmamış, Allah da ona ve üç arkadaşına her çeşit kitap ve hikmette bilgi ve akıl bağışlamıştır. Ayrıca *Dāniyāl'e* bütün rüyaları anlama kabiliyeti vermiştir. Rüya yorumunda üstad olduğu, yazılan birçok tabirnamede kendisinden bahsedilmesinden anlaşılmaktadır. Babil'den Hatay civarına gelip orada yaşadığı da rivayet edilmektedir. *Kitabu'l-Usul li Daniyali'l-Hakim* adlı eser onun adıyla anılmaktadır. Taberî gibi bazı İslam kaynaklarında *Dāniyāl'in* cesedinin Hz. Ömer zamanında Ebu Musa el-Eşari tarafından fethedilen *Sus* (Tarsus) şehrinde kralın hazine dairesindeki bir odada ve cenaze namazı kılınarak defnedildiği şeklinde bir rivayet vardır (Harman, 1993:481). Son haberlere göre mezarı, Mersin'in Tarsus ilçesinde bulunmuştur. Yapılan kazı neticesinde mezarın, Hz. Ömer tarafından çok korunaklı bir şekilde yaptırıldığı anlaşılmıştır (Tarsus Belediyesi).

b. İbn-i Sîrîn, İslam dünyasının en önemli rüya yorumcularından biridir. H. I. yüzyılda Basra'da yaşamıştır. Dönemin önemli şahsiyetlerinden ilim tahsil etmiştir. "İmam, hafız" gibi unvanlarla anılan İbn-i Sîrîn tefsir, şiir, hesap bilgisiyle de meşhur olmakla birlikte ilmî şahsiyetinde hadisçilik ve fıkıh ağır basmıştır. İlk dönemlerde daha çok muhaddis ve fâkih kimliğiyle tanınsa da İbn-i Sîrîn sonraki yüzyıllarda ilk rüya tabircilerinden biri olarak anılmıştır (Yücel, 1999:358-59).

c. Cafer-i Sâdık, on iki imamın altıncısıdır. Hadis, tefsir, fıkıh, akaid, cedel, lügat ve tarih gibi alanlarda yoğun bir faaliyetin görüldüğü, değişik fikir ve görüşlerin fırkalaşmayı meydana getirmeye başladığı H. II. yüzyılda yaşamıştır. Cafer-i Sâdık daha çok sapık fırkalarla mücadele etmiştir. Bu sebeple çağdaşlarının takdirini kazanmıştır. O bütün gizli, felsefî, tasavvufî, fikhî, kimyevî ve tabiî ilimlere, ayrıca *Zebur, Tevrat, İncil'e* ve İbrahim'in

suhufuna, Hz. Fatıma'nın mushafına, her türlü helâl ve harama, geçmiş ve gelecekteki bilgi ve haberleri ihtiva eden cifr ilmine vakıftır; ilahî ilimlerin taşıyıcısıdır(Öz, 1993:1-3).

2. Yazma Tabir-nâmeler

Türk edebiyatına XIV. yüzyılda bir tür olarak giren tabir-nâmeler, ilk önceleri Arapça ve Farsça'dan tercüme şeklinde olmuştur. Dilimizde *düş* sözcüğü Eski Türkçe döneminden beri vardır. *Divanü Lüğati't-Türk ve Kutadgu Bilig'*de *tüş* şeklinde geçmekte ve rüyalardan bahsedilmektedir. Ancak, bu tercüme tabir-nâmelere kadar elimizde *düş* tabiriyle ilgili herhangi bir Türkçe eser mevcut değildir. Değişik kütüphanelerdeki Yazmalar kataloğu tarandığında tabir-nâmelerin XIV. yüzyıldan itibaren yazılmaya başladığı görülmektedir.

Kataloglara göre yazım tarihi belli olan en eski eser, Müşkil Güşâ(Küşâ), SYEK, Antalya Tekelioğlu Bölümü, 508'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. Katalogta, istinsah tarihi olarak H. 1081 (M.1669) geçiyor. Ancak eser üzerinde doktora tezi çalışan H. Eminoğlu, tarihi H.891 (M.1496) olarak tespit ettiğini ifade ediyor(Eminoğlu, 2003:12). Yazım veya istinsah tarihi belli olmamakla beraber sunulduğu bey ya da hükümdar göz önüne alındığında en eski eser Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn'in *Kitâbu't-ta'birât*'ıdır. I. Murad döneminde yaşadığını ve eserini Orhan oğlu Murad Bey'e sunduğunu ve eserinin adını *Tuhfetü'l-Mülük* koyduğunu ifade etmektedir. Tarih olarak tahminen 1380 civarındadır(Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn, *Kitâbu't-ta'birât*, MK 06 Mil Yz A 4031). Ondan sonra, en eski olduğunu düşündüğümüz eser, Orhan Şaik Gökyay'ın tespitiyle SYEK Hekim Ali Paşa Bölümünde 588 numarada kayıtlı olan *Tabir-nâme-i Türkî* adlı eserdir. Eserin diğer nüshası, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nu: 026'dadır(Gökyay, 1991:204). Bu eser, Germiyan sultanı Yakup b. Şah Süleyman b. Muhammed b. Yakub Han adına Farsça'dan tercüme edilmiştir. Müellifi Ahmed-i Da'ir. II. Yakub Han, Germiyan sultanı Süleyman Şah'ın torunudur. Dedesinin yerine 1387'de hükümdar olmuştur(Uzunçarşılı, 1937:88).

Tabir-nâmelerin bazıları müstakil bir eser, bazıları ise mecmuaların içinde bir bölüm, bazıları da der-kenar olarak yazılmıştır.

Başlı başına yazılmış tabir-nâmelere başka, mektup yoluyla yazılmış tabir-nâmeler de vardır. Bunlar bir müridin şeyhine gördüğü rüyaları bildirmesi ve şeyhin de o rüyalara verdiği cevaplar şeklindedir(Kafadar, 1994).

Agâh Sırrı Levend edebî eserleri sınıflandırdığı eserinde tabir-nâmeleri öğretici eserler içinde değerlendirir(Levend, 1988:166). Bu tür kitaplar sanat kaygısından uzak olduğu için halk diliyle açık ve sade bir şekilde kaleme alınırlar. Tabir-nâmeler günlük konuşma dilinin birçok sözcüğünü içine alır. Bu yönüyle bir *halk dili sözlüğü* gibidir. Bir tabir-nâme, döneminde yazılan diğer eserlere nispeten daha çok kelimeye sahiptir. Ayrıca çok değişik tür ve konularla ilgili sözcükleri barındırması, bu tür eserler üzerinde hazırlanan sözlükleri o dönemin söz varlığı için değerli kılmaktadır.

Tabir-nâmeler genelde iki bölüm halinde yazılmışlardır. Birinci bölümde rüya kavramı, rüyanın önem ve çeşitleri üzerinde durulur. Tabir-nâmelerin çoğunun başında, rüyaların tabirine geçilmeden önce, rüyanın keyfiyeti, düşün had ve mizacı, rüyanın kuvveti ve zaafı, rüyanın türleri, rüyanın görüldüğü ve tabir edileceği zamanların önemi, muabbirin adabı, rüyasını yorduran kişinin adabı üzerinde durulmakta ve bu konularda yeterince bilgi verilmektedir. İkinci bölüm ise rüyaların tabirlerinin yapıldığı kısımdır. Bu bölüm tabir-nâmeden tabir-nâmeğe değişmektedir. Eserler genellikle "*bâb*" esasına dayalı

oluşturulmuşlardır. Bu bâb'lar, bazı tabirnamelerde heceleme sistemi üzerine alfabetik olarak kurulmuş, bazılarında ise rüyada görülen varlıkların cinsine ve türüne göre bab'lar ve fasıllar oluşturulmuştur.

Birinci tür *bâb* sisteminde *heceleme sistemi* kullanılmıştır. Buna göre, rüyada görülen bir şeyin ismi alfabetik sıraya göre dizilmiş kelimelerde aranılır. Arap harflerine göre dizilmiş bu yapıda hece sistemi kullanılmıştır. Mesela *pınar* gören bir kişi *be bâb*'ına bakacaktır. *Be bâb*'ındaki kelimelerin bazılarının dizilişi şöyledir:

pâdişâh 48b/2, *bayram* 48b/5, *bulut* 48b/9, *bag* 48b/15, *bagçe* 49a/3, *bülbül* 49a/15, *bostân* 49a/5, *benefşe* 49b/2, *pınar* 49b/6, *bekmez* 51b/12, *bal* 51b/10, *bâdem* 52a/2, *bakla* 52a/8, *bugday* 52a/9, *bögrülce* 52a/14, *bâdincân* 52b/1, *belut* 52b/2, *panbuk* 52b/4, *bıçak* 52b/6, *balta* 52b/14

(Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn, a.g.e, vr. 48b-52b).

İkinci tür *bâb* sisteminde ise, rüyada görülen bir madde, cins ve türüne göre sınıflandırılmıştır. Görülen bir varlık, ilgili bir bâb'da, o maddeyle ilgisi bulunan diğer varlıklar ise o bâb altındaki fasıllarda yorumlanmıştır. Örneğin rüyasında *pınar* gören bir kişi eserin denizler ve sularla ilgili faslına bakacaktır.

... on altıncı bâb şol nesnelere ta'biriniñ beyânındadır ki rü'yâlar anlara müte'allikdur ve bu bâb yigirmi bir faslı müştemeldür. (...) üçüncü fasl sular ve denizler ve bınar görmegün ta'biri beyânındadır. Dördüncü fasl yirle (...)(*Müşkil-güşâ*, SYEK , Antalya Tekelioğlu Bölümü, Nu: 508, vr. 4.).

Üçüncü tür *bâb* sisteminde ise sadece *bâb*'lar var, altında fasıllar yoktur. Bu tür tabirnamelerde ise görülen madde ilgili bâb'da bulunmaktadır. Mesela, *pınar* gören kişi eserin deniz, ırmak, *pınar*, sarnıç, gemi ile ilgili bâb'ına bakmalıdır.

Bâb dördüncü, gün ve ay ve ılduzlar görmek. Bâb beşinci, deniz ve ırmak ve pınar ve sarnıç ve gemi görmek. Bâb altıncı, nür ve žulümât, şem'a ve çirâğ, saç ve sakkal ve kıl görmek(Tabir-nâme-i İbn-i Sırrın (Tercüme), SYEK , Bağdatlı Vehbi Efendi Bölümü, Nu: 948, vr. 4b-5a).

Tabirnameler birbirinden giriş bölümleri itibarıyla da farklılık gösterir. Bazı tabirnamelerin girişinde içindikiler bölümü verilmiştir. Bu bölüm, bablar/fasıllar şeklinde oluşturulmuştur. Bazı tabirnamelerde cetveli, tablo şeklinde, bazılarında ise cetvelsiz alt alta sıralanmıştır(*Müşkil-güşâ*, SYEK , Antalya Tekelioğlu Bölümü, Nu: 508.). Kimi tabirnamelerde ise içindikiler bölümü yoktur. Görülen maddenin ya harfine (*Tabir-nâme*, Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn, SYEK , Yazma Bağışlar Bölümü, Nu: 4271) ya da türüne göre(*Tabir-nâme-i Türkî*, Ahmed-î Daî, SYEK 'nde Hekim Ali Paşa Bölümü, nu: 588) bir sıra takip edilmiştir.

Tabirnameler diğer eserler gibi Allah'a Arapça hamd ve övgü sözleriyle başlamaktadır.

Tabirnameleri birbirinden ayıran bir diğer özellik de bazılarının ilk bölümlerinde rüya ile ilgili geniş bilgiler vermesi (*rüyanın keyfiyeti, düşün had ve mizacı, rüyanın kuvveti ve zaafı, rüyanın türleri, rüyanın görüldüğü ve tabir edileceği zamanların önemi, muabbirin adabı, rüyasını yorduran kişinin adabı*) (*Tabir-nâme*, SYEK , Ayasofya Nu: 1734.) bazılarının ise hemen konuya başlaması ve tabir yapılacak maddeleri sıralamasıdır.(*Tabir-nâme*, SYEK , Ayasofya Nu: 1734.)

Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde Türkiye'deki yazma eser kütüphanelerinde tespit ettiğimiz tabirnameleri, kısa künyeleriyle sunuyoruz. Eserlerin bazılarını görme imkânımız olmadığı için onlarla ilgili bilgileri kataloglara göre vereceğiz. Katalogların bazısında eserin satır sayısı yer alırken bazılarında yer almamaktadır. Ayrıca üzerinde araştırma yapılan eserlerin altına not yazmayı uygun gördük.

3. Türkiye Yazma Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe Yazma Tabirnameler

1. Müşkil Güşâ(Küşâ), SYEK, Antalya Tekelioğlu Bölümü, 508'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. Katalog, istinsah tarihi olarak H. 1081 (M.1669)'i veriyor. Ancak eser üzerinde doktora tezi çalışan Hatice Eminoğlu, tarihi H.891 (M.1496) olarak veriyor. Eser 308 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı harekeli nesihdir. Ölçüleri: 237x173; 183x109 mm'dir.

Not: Hatice Eminoğlu tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.

2. Tabirname, MK, BİYEK, Genel Bölüm, 4625'te kayıtlıdır. Kütüphaneye satın alınmıştır. Eserin bazı kısımları eksik ve baş tarafı lekeli. Halil Bin Şahin'in (Ö. 893) El-işârât li-ilm el-İbara adlı eserinin ihtisar ve ilavelerle yazılan tercümesi olduğu anlaşılmaktadır. Sınıflama yeri: 297/133, müstensihisi, Davud bin Hacı Selim'dir. H. 930 tarihinde istinsah edilmiştir. Toplam 243 varak olup her varakta 17 satır vardır. Ölçüleri 207x147; 155x90 mm'dir.
3. Tabirname, SYEK, Ayasofya 1734 numarada kayıtlıdır. Müstensihisi Hüsrev Bin Abdullah'tır. H. 982'de istinsah edilmiştir. İbn-i Sirin'den tercüme edilen bir tabirnamedir. Eser 90 varak olup her sayfada 12 satır vardır. Ölçüleri 15x22; 8,5x15 cm'dir.

Not: Arzu Erdoğan tarafından Yüksek Lisans tezi olarak çalışılmıştır.

4. Tabirname, MK, BİYEK, Genel Bölüm, 571/1'de kayıtlıdır. Müstensihisi Kurd Muhammed bin Ömer'dir. (H. 996). Eser 24-29 varaklar arasındadır. Her varakta 16 satır vardır. Ölçüleri 188x118 135 X85 mm'dir.
5. Tabirname, SYEK, Hekimoğlu 591 numarada kayıtlıdır. Müstensihisi Cemaleddin Muhammed El-Kirman'dir. 27 Ramazan 1009'da (M.1601) istinsah edilmiştir. Eser 285 varak olup her sayfada 17 satır vardır. Harekesiz talikle yazılmıştır. Arapça ibareler harekeli. Ölçüleri 18x28,5/11,5x19 cm'dir. 285b'de vakıf mührü vardır.
6. Tabirname, SYEK . Hacı Mahmud 6237 numarada kayıtlıdır. Müstensihisi belli değildir. H. 1040 (M. 1631) tarihinde istinsah edilmiştir. Eser 169 varak olup her sayfada 17 satır vardır. Harekeli reyhanî nesihle yazılmıştır. Ölçüleri 18,5x27; 13x22,5 cm'dir.
7. Tabirname, SYEK, Reisül-Küttab 450 numarada kayıtlıdır. Müstensihisi, Muhammed Bin Mustafa'dır. Rebiü'l-ahir 1110 (M.1699) tarihinde istinsah edilmiştir. Eser 219 varak olup her sayfada 15 satır vardır. Harekesiz nesihle yazılmıştır. Baş kısmında 8 varaklık muhteviyatı vardır. Ölçüleri 16x22/ 9.5x17,2 cm'dir.
8. Tabirname, SYEK, Bağdatlı Vehbi Efendi 939 numarada kayıtlıdır. Müstensihisi Hüseyin Mustafa Yakıcı-zade'dir. 28 Rebiü'l-Evvel 1167 (M.1754) tarihinde istinsah edilmiştir. Eser 37 varak olup her sayfada 17 satır vardır. Harekesiz nesihle yazılmıştır. Ölçüleri 15,5x20; 10x15 cm'dir.
9. Tabirname, SYEK Hacı Mahmud 6242 numarada kayıtlıdır. Eser içinde iki ayrı tabirname bulunmaktadır. 37a'da ilk nüshanın H. 1206 (M.1792) istinsah tarihi vardır. 37b'den sona kadar devam eden nüshanın istinsah tarihi ve müstensihisi belli değildir. 46 varak olan eserin her sayfasında 13 satır vardır. Ölçüleri, 14,5x22; 7,5x12,5 cm'dir.

10. Tabirname, SYEK, Antalya Tekelioğlu 507 numarada kayıtlıdır. 13 Rebi'ül-Evvel 1234 (M.1819) tarihinde Ahmed Nesimi tarafından istinsah edilmiştir. Baş kısmı eksiktir. Eser 103 varak olup her sayfada 17 satır vardır. Harekesiz rik'a ile yazılmıştır. Ölçüleri 15x21; 9,3x17 cm'dir.
  11. Tabirname, SYEK, Reşid Efendi 1327 numarada kayıtlıdır. Yazarı Muhammed Bursavî'dir. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Eser 177 varak olup her sayfada 21 satır vardır. Harekesiz nesihle yazılmıştır. Ölçüleri 16,8x24,5/11x18,5 cm'dir.
  12. Tabirname Türkî, SYEK, Hekimoğlu 588 numarada kayıtlıdır. Müstensihi Ahmed-i Daî'dir. Eser 215 varak olup her sayfada 13 satır vardır. Muhteviyatın verildiği 1b-10b'den sonra asıl metin başlamaktadır. Ölçüleri 16,5x25/9,7x16,3
- Not:** İBAK, Muallim Cevdet, nu: 026'da kayıtlı eser bu kitabın nüshasıdır. Ancak biraz eksikleri vardır(Yılmaz, 1998:VI).
13. Tabirname Türkî, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nu: 026'da kayıtlıdır. Müstensihi Ahmed-i Daî'dir.
  14. Tabirname, MK, BİYEK, Genel Bölüm, 812/A2 numarada kayıtlıdır, kütüphaneye satın alınmıştır. Eser 44-52+21varaktır. Ölçüleri 205x144 / 160x110 mm'dir. Eserin sonunda 21 yaprak Manzum ve mensur hikâyeler vardır
  15. Tabirname-i Tarikat-ı Aliye, MK, BİYEK, Genel Bölüm, 412/1'de kayıtlıdır. Eserin tamamı üç varaktır. Her varakta 27 satır vardır. Ölçüleri, 250x178; 205x140 mm'dir
  16. Tabirname, Haraççioğlu 1090'da kayıtlıdır. Müstensihi Aişe bintü Şaban. Eser 74 varak olup her varakta 19 satır vardır. Ölçüleri 197x142; 149x70 mm'dir
  17. KAMİLÜ'T-TABİR, SYEK, Ayasofya 1732 numarada kayıtlıdır. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 119 varak olup her sayfada 17 satır vardır. 74a'dan sonra satır sayısı artmaktadır. Harekesiz talik ve harekesiz nesihle yazılmıştır. Ölçüleri 18,5x25,5; 12,5x19,5 cm'dir.

Not: Bu eserin diğer nüshaları: (Yılmaz, 1998:VI).

- i. SYEK, nu: 173
  - ii. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Kitapları, nu: 1796
18. Tüş Tabirnamesi, MK, BİYEK, Genel Bölüm, 5031/135'te kayıtlıdır B. Müstensihi Timur Ali Bin Abdülkerim'dir. Kütüphaneye kitabın sahibi tarafından verilmiştir. 192 varak, her sayfada 13 satır olarak düzenlenen el yazması kitap, 200x160 mm ebatlarında dış hacme, 130x100 mm yazı ebadına sahiptir, eksik varak bulunmamaktadır.
  19. Tabirname, SYEK, İsmihan Sultan 306 numarada kayıtlıdır. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 225 varak olup her sayfada 23 satır vardır. Harekesiz talik ile yazılmıştır. Ölçüleri 22x33; 14,5x23,5 cm'dir.
  20. Mirac El-Ervah Fi Kavâid Et-Tabir, MK, BİYEK, Genel Bölüm, 572/4'te kayıtlıdır. Müstensihi Muhammed Bin Muhammed El-Aksarayî'dir. Eser 21-45 varaklar arasında olup her varak 17 satırdır. Eserin ölçüleri, 163x107; 123x80 mm'dir. Satın alma yoluyla temin edilmiştir.
  21. Tabirname, SYEK, Mihrişah Sultan 177 numarada kayıtlıdır. Yazarı Muhammed ibni Hasan ibni Aliyyi'l-Hüseyn'dir. Müstensihi yoktur. Yazım veya istinsah tarihi belli değildir. Eser 90 varak olup her sayfada 21 satır vardır. Harekeli nesihle yazılmıştır. Ölçüleri: 153x105; 113x58 cm'dir. (SYEK, Yazma Bağışlar 4271 numaradaki tabir-namenin nüshasıdır.)

22. Tabirname, SYEK, Yazma Bağışlar 4271 numarada kayıtlıdır. Yazarı Muhammed ibni Hasan ibni Aliyyi'l-Hüseyn'dir. Müstensihisi Hasan Bin Mustafa'dır. Yazım veya istinsah tarihi belli değildir. Eser 155 varak olup her sayfada 15 satır vardır. Harekeli nesihle yazılmıştır. Ölçüleri: 153x105; 113x58 cm'dir. (SYEK, Mihrişah Sultan 177 numaradaki tabirnamenin nüshasıdır.)
23. Tabirname, MK, 06 Mil Yz A 2668/1'de kayıtlıdır. Eser Cafer es Sadık b. Muhammed Bakır'ın eserinin bir tercümesidir. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. Eser 98 varak olup her varakta 11 satır vardır. Yazı türü nesihdir. Ölçüleri: 200x135; 153x103 mm'dir.
24. Tabirname, MK, 06 Mil Yz A 1729/1'de kayıtlıdır. Eser Muhammed ibni Sirin'den tercümedir. Müstensihisi Abdullah bin Musliheddin'dir. İstinsah tarihi H. 1157 (M.1743)'dir. Eser 47 varak olup her varakta 17 satır vardır. Yazı türü nesihdir. Ölçüleri: 210x1140; 160x90 mm'dir.
25. Tabirname, MK, 06 Mil Yz A 478/1'de kayıtlıdır. Yazarı belli değildir. Müstensihisi Muhammed bin Mustafa'dır. İstinsah tarihi H. 1260 (M.1843)'dir. Eser 38 varak olup her varakta 17 satır vardır. Yazı türü rika'dır. Ölçüleri: 178x120; 147x77 mm'dir.
26. Tabirname, MK, 06 Mil Yz A 2921/1'de kayıtlıdır. Yazarı belli değildir. Müstensihisi Sıdkî'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 48 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı türü kaba nesihdir. Ölçüleri: 210x155; 170x115 mm'dir.
27. Tabirname, MK, 06 Mil Yz A 906/2'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 52 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı türü harekeli nesihdir. Ölçüleri: 212x153; 162x85 mm'dir.
28. Tabirname, MK, 06 Mil Yz A 2511/2'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 58 varak olup her varakta 13 satır vardır. Yazı türü nesihdir. Ölçüleri: 167x106; 107x57 mm'dir.
29. Tabirname, MK, 06 Mil Yz A 3625/4'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 17 varak olup satır sayıları değişiktir. Yazı türü medrese neshidir. Ölçüleri: 160x105 mm'dir.
30. Tabirname-i İbn-i Sirin-i Afakî, MK, 06 Mil Yz A 2366'da kayıtlıdır. Yazarı Şeyh Ali Bin Şeyh Abd-Allah Muhammed Bin Hasenî El-Mavsilî'dir. Yazım tarihi belli değildir. Eser 141 varak olup her varakta 13 satır vardır. Yazı türü harekeli nesihdir. Ölçüleri: 166x105; 105x62 mm'dir.
31. Tabirname-i Kebir, MKYB, Isparta İHK Bölümü, 32 Hk 655'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 175 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı türü nesihdir. Ölçüleri: 235x150; 175x110 mm'dir.
32. Tuhfetü'l-Mulûk, MKYB, Isparta Uluborlu İlçe Halk Kütüphanesi Bölümü, 32 Ulu 60/2'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. İstinsah tarihi H. 1242 (M.1825)'dir. Eser 12 varak olup her varakta 33 satır vardır. Yazı türü taliktir. Ölçüleri: 235x150; 175x110 mm'dir.
33. Tabirname, MKYB, Gaziantep İHK Bölümü, 27 Hk 291'de kayıtlıdır. Yazarı Şeyh Ahmed Gülşenî'dir. Yazım tarihi H. 1120 (M.1707)'dir. Eser 170 varak olup her varakta 25 satır vardır. Yazı türü nesihdir. Ölçüleri: 260x160; 180x85 mm'dir.
34. Terceme-i Tabirname, Balıkesir İHK, 10 Hk 499/1'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 23 varaktır.
35. Tabirname, MK, Tokat Zile İlçe Halk Kütüphanesi Bölümü, 60 Zile 360/4'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihisi belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir.

- Eser 32 varak olup her varakta 11 satır vardır. Yazı türü nesih kırmasıdır. Ölçüleri: 168x115; 125x70 mm'dir.
36. Tabirname, MK, Ankara Adnan Ötüken İHK Bölümü, 06 Hk 3440/1'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. İstinsah tarihi H. 1235 (M.1818)'dir. Eser 56 varak olup her varakta 13 satır vardır. Yazı türü medrese rikasıdır. Ölçüleri: 160x110; 120x70 mm'dir.
37. Tabirü'l-Menamat, Kastamonu İHK, 37 Kast 4'de kayıtlıdır. Müstensihî Edirneli Hacimusallî'dir. İstinsah tarihi H. 991 (M.1582)'dir. Eser 153 varaktır. Satır sayısı değişiktir. Yazı türü nesih'tir. Ölçüleri: 240x145 mm'dir.
38. Terceme-i Tuhfetü'l-Mulûk, Çorum Hasan Paşa İHK, 19 Hk 3099'da kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 10 varak olup her varakta 29 satır vardır. Yazı türü taliktir.
39. Terceme-i Tuhfetü'l-Mulûk, Çorum Hasan Paşa İHK, 19 Hk 3099'da kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 67 varak olup her varakta 13 satır vardır. Yazı türü nesih'tir. İbrahim bin Kirman ve Muhammed bin Sirin kitaplarından derlenmiştir. Ölçüleri: 195x115; 125x60 mm'dir.
40. Tabirname, Çorum Hasan Paşa İHK, 19 Hk 3100'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 106 varak olup her varakta 13 satır vardır. Yazı harekeli nesih'tir. Ölçüleri: 195x130; 130x75 mm'dir.
41. Tabirname, Kastamonu İHK, 37 Hk 1226/6'da kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 50 varak olup her varakta 13 satır vardır. Yazı nesih kırmasıdır. Ölçüleri: 215x150 mm'dir.
42. Tabirname, Manisa İHK, 45 Hk 5373/2'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 258 varak olup her varakta 19 satır vardır. Yazı nesih'tir. Ölçüleri: 202x154; 200x114 mm'dir.
43. Saatname, MKYB, Burdur İHK Bölümü, 15 Hk 475'te kayıtlıdır. Yazarı Hibet-Allah Gözcü İbrahim'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 132 varak olup her varakta 17 satır vardır. Yazı harekeli nesih'tir. Ölçüleri: 197x120; 135x65 mm'dir.
44. Tercüman-ı Gannam-ı Hanbelî, MK, Ankara Adnan Ötüken İHK Bölümü, 06 Hk 2722'de kayıtlıdır. Yazarı Ebu Tahir İbrahim bin Yahya b. Ganim El-Hanbelî El-Makdisî'dir. Müstensihî, Mehmed said'dir. Çankırı'da istinsah etmiştir. İstinsah tarihi H. 1121 (M.1708)'dir. Eser 239 varak olup her varakta 21 satır vardır. Yazı medrese rikasıdır. Ölçüleri: 198x125; 145x80 mm'dir.
45. Kitab-ı Vakî, MK, Ankara Adnan Ötüken İHK Bölümü, 06 Hk 3918'de kayıtlıdır. İstinsah tarihi H. 1189 (M.1774)'dur. Eser 108 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı türü taliktir. Ölçüleri: 215x160; 170x95 mm'dir.
46. Terceme-i Tabirname, MK, Ankara Adnan Ötüken İHK Bölümü, 06 Hk 3001/1'de kayıtlıdır. İstinsah tarihi H. 1261 (M.1844)'dir. Eser 53 varak olup her varakta 11 satır vardır. Yazı nesih'tir. Ölçüleri: 240x150; 170x95 mm'dir.
47. Tabirname, MK, Ankara Adnan Ötüken İHK Bölümü, 06 Hk 3952/1'de kayıtlıdır. Yazarı Mehmed Bin Hasan Bin Ali El-Hüseyin'dir. İstinsah tarihi H. 1263 (M.1846)'tür. Eser 79 varak olup her varakta 11 satır vardır. Yazı harekeli nesih'tir. Ölçüleri: 160x105; 105x55 mm'dir.

Not: Bu eser, Adem Balaban'ın doktora tezi olarak çalıştığı eserin nüshası değil, başka bir eser. Ama yazarları aynı kişidir. Katalogda Muhammed yerine Mehmed diye yazılmış (Balaban, 2011:46).

48. Tuhfetu'l-Mulûk, Kastamonu İHK, 37 Hk 4957/3'te kayıtlıdır. Yazarı Muhammed B. Hasan B. Ali El-Hüseyin'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 3+110 varak olup her varakta 13 satır vardır. Yazı divanî kırmasıdır. Ölçüleri: 200x130; 135x75 mm'dir.

Not: Adem Balaban, bu eserin, MK 06 Mil Yz A 4031 numarada kayıtlı Tuhfetu'l-Mulûk adlı eseriyle aynı adı taşıdığını ama içeriklerinin farklı olduğunu, çalıştığı eserle de benzerliklerinin olduğunu ama tam bir nüsha sayılamayacağını ifade ediyor (Balaban, 2011:46).

49. Rüyname, MKYB, 06 Mil Yz A 6525'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. İstinsah tarihi H. 1289 (M.1872)'dir. Eser 21 varak olup her varakta 14 satır vardır. Yazı nesih'tir. Ölçüleri: 155x97; 120x75 mm'dir.

50. Terceme-i Kamili't-Tabir, MKYB, 06 Mil Yz B 628'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 371 varak olup her varakta 19 satır vardır. Yazı harekeli nesih'tir. Ölçüleri: 202x154; 200x114 mm'dir. *Kamilü't-Tabir*'in tercümesi (Ebul Fazl Hüseyin Bin İbrahim Et-tiflîsî)

51. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 6525'te kayıtlıdır. Yazarı İbnî Sirin'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 55 varak olup her varakta 17 satır vardır. Yazı nesih sülûstür. Ölçüleri: 155x115; 125x60 mm'dir.

52. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 4420/5'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 45 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı nesih'tir. Ölçüleri: 205x140; 150x90 mm'dir.

53. Kitab-ı Tabirat, MKYB, 06 Mil Yz A 3518'de kayıtlıdır. Yazarı, Muhammed B. Hasan B. Ali El-Hüseyin'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 59 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı taliktir. Ölçüleri: 200x130; 150x80 mm'dir.

Not: Bu yazar Adem Balaban'ın çalıştığı eserin müellifiyle aynı kişi, ancak bu eser farklıdır. Faruk Meral, bu eser üzerinde Halk Edebiyatı alanında yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

54. Terceme-i Tabirname, Balıkesir İHK, 06 Hk 3001/1'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 20 varaktır.

55. Tabirname, Nuruosmaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, 34 Nk 4982/4'te kayıtlıdır. Yazarı İbnî Sirin'dir. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 27 varaktır.

56. Tabirname, İMK, Ali Emirî Koleksiyonu, 34 Ae Şerriyye 545/1'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 60 varak olup 13 satırdır. Ölçüleri: 201x1148; 145x91 mm'dir.

57. Tabirname, İMK, Ali Emirî Koleksiyonu, 34 Ae Şerriyye 546'da kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 30 varak olup 21 satırdır. Ölçüleri: 177x130; 153x100 mm'dir.

58. Tabirname, İMK, Ali Emirî Koleksiyonu, 34 Ae Şerriyye 545/1'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 60 varak olup 13 satırdır. Ölçüleri: 201x1148; 145x91 mm'dir.

59. Tabirname, MKYB, Konya İHK Bölümü, 42 Kon 1535'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 44 varaktır.

60. Tabirname, MKYB, Konya İHK Bölümü, 42 Kon 3407'de kayıtlıdır. Yazarı Ahmet Gülşenî'dir. İstinsah tarihi H. 1126'dır.

61. Tabirname-i Kebir, MKYB, Konya İHK Bölümü, 42 Kon 3726'da kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 171 varaktır.

62. Düşname, Konya Karatay Yusufâğa Kütüphanesi, 42 Yu 8130'da kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 54 varaktır. Her varakta 17 satır vardır. Ölçüleri: 217x145; 140x60 mm'dir. Yazı türü nesihdir.
63. Mülûk, MKYB, Konya İHK Bölümü, 42 Kon 5825'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 97 varaktır.
64. Mirâcü'l-Ervâh, MKYB, 06 Mil Yz A 2013'te kayıtlıdır. Yazarı Abd el-Latîf b. Durmuş Fâkih b. Selîm Fakih'tir. Müstensihî ise Muhammed Şakir'dir. İstinsah tarihi H. 1324 (M.1905)'tir. Eser 19 varak olup her varakta 16 satır vardır. Yazı nesihdir. Ölçüleri: 180x125-151x90 mm'dir.
65. Vâkianâme, MKYB, 06 Mil Yz A 4353/1'de kayıtlıdır. Yazarı Veysî Üveys b. Mehmed Alaşehrî'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 1b-11b arası 11 varak olup her varakta 25 satır vardır. Yazı çeşidi rikadır. Ölçüleri: 240x135 - 212x120 mm'dir.
66. Tabirname (Tuhref-i Tabir- Seba), MKYB, 06 Mil Yz A 4420/5'te kayıtlıdır. Yazarı Bahri El Urvavî'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 132b-177b arası 45 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı çeşidi nesihdir. Ölçüleri: 205x140 - 150x90 mm'dir.
67. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz FB 555/15'te kayıtlıdır. Yazarı İbrahim Hakkı Erzurumî (öl. 1195/1781)'dir. Müstensihî Yusuf en-Nesim'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 85b-88b arası 3 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı çeşidi nesihdir. Ölçüleri: 158x100-124x73 mm'dir. Manzum bir eserdir.
68. Tabirname (Haza Tabir-Nameti'ş-Şerife), MKYB, 06 Mil Yz A 2368/1'de kayıtlıdır. Yazarı Karabaş Uzun Alî Efendî eş-Şabânî (1611-1686)'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 1b-5a arası 5 varak olup her varaktaki satır sayısı değişiktir. Yazı çeşidi nesihdir. Ölçüleri: 170x123 mm'dir.
69. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 2368'de kayıtlıdır. Yazarı Karabaş Alî Efendî'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 10 varak olup her varakta 22 satır vardır. Yazı çeşidi rikadır. Ölçüleri: 170x123 - 145x90 mm'dir.
70. Tabirname-i Meşayih, MKYB, 06 Mil Yz A 2927/5'te kayıtlıdır. Yazarı Aysî Mehmed Tîrevî (öl. 1061/1651)'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 13b-15b arası 2 varak olup her varakta 25 satır vardır. Yazı çeşidi taliktir. Ölçüleri: 210x145 - 165x120 mm'dir.
71. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 3268'de kayıtlıdır. Yazarı Molla Mustafa b. Molla Kumru b. Boynueğri Süleyman'dır. Yazım tarihi belli değildir. İstinsah tarihi 1226 (M. 1810)'dir. İstinsah yeri Kayseri'dir. Eser 103 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı çeşidi nesih kırmasıdır. Ölçüleri: 205x147-175x115 mm'dir.
72. Tabiratü'l-Vakiat (Tabiratül-Vakiat li-Ehli-Sülûk bi-Esmâil-İlâhiyât vel-Mayetil-Muhammediye), MKYB, 06 Mil Yz A 1796/5'te kayıtlıdır. Yazarı Niyâzî Mısırî Mehmed b. Alî Malâtî (1027-1105/1618-1694)'dir. Yazım tarihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 143b-145a arası 2 varak olup her varakta 18 satır vardır. Yazı çeşidi taliktir. Ölçüleri: 197x125-140x80 mm'dir.
73. Tabiratü'l-Vakiat (Tabiratül-Vakiat li-Ehli-Sülûk bi-Esmâil-İlâhiyât vel-Mayetil-Muhammediye), MKYB, 06 Mil Yz FB 503/8'de kayıtlıdır. Yazarı Niyâzî Mısırî Mehmed b. Alî Malâtî (1027-1105/1618-1694)'dir. Yazım tarihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 41b-42a arası 2 varak olup her varaktaki satır sayısı değişiktir. Yazı çeşidi taliktir. Ölçüleri: 190x125-160x100 mm'dir.

74. Tabiratü'l-Vakiat, Niyazi-i Mısrî, SYEK, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, Numara, 3346/10
75. Tabiratü'l-Vakiat, Niyazi-i Mısrî, SYEK, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, Numara, 2443/6
76. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 4687/4'te kayıtlıdır. Yazarı Karabaş Şeyh Muhammed el-Kâdirî el-Eşrefî Kastamonî'dir. Yazım tarihi belli değildir. İstinsah tarihi 1251 (M.1834)'dir. Eser 12a-20b arası 8 varak olup her varakta 13 satır vardır. Yazı çeşidi nesihtir. Ölçüleri: 248x182-160x102 mm'dir.
77. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 4687/3'te kayıtlıdır. Yazarı Şeyh Ahmed el-Kâdirî'dir. Yazım tarihi belli değildir. İstinsah tarihi 1251 (M.1834)'dir. Eser 7b-11b arası 4 varak olup her varakta 13 satır vardır. Yazı çeşidi nesihtir. Ölçüleri: 248x182-160x102 mm'dir.
78. Tabirname (Tabir-nâme-i meşayih), MKYB, 06 Mil Yz FB 503/10'da kayıtlıdır. Yazarı Mehmed Efendî Tîrevî'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 43b-44b arası 1 varak olup her varakta 29 satır vardır. Yazı çeşidi taliktir. Ölçüleri: 190x125-162x100 mm'dir.
79. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 2922/1'de kayıtlıdır. Yazarı belli değildir. Müstensihi Sıdkî'dir. Yazım ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 5b-48b arası 43 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı çeşidi kaba nesihtir. Ölçüleri: 210x155-170x115 mm'dir.
80. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz Cönk 58/4'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihi belli değildir. Yazım tarihi belli değildir. İstinsah tarihi 1271 (M.1853)'dir. Eser 7 varak olup her varakta 15 satır vardır. Yazı çeşidi Arap nesihtir. Ölçüleri: 210x155-170x115 mm'dir.
81. Tabirname-i Tarikat, İMK, Ali Emiri Bölümü 34 Ae Şeriyeye 1312/2 numarada kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihi belli değildir. Yazım tarihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 140b-165a arası 25 varak olup her varakta 12 satır vardır. Yazı çeşidi rikadır. Ölçüleri: 176x112,129x65 mm'dir.
82. Tabirname (Mecmûa-i Eşâr) MKYB, 06 Mil Yz A 3957'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihi belli değildir. Yazım tarihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 21 varak olup her varaktaki satır sayısı değişiktir. Yazı çeşidi taliktir. Ölçüleri: 215x152 mm'dir.
83. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 1251/4'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihi belli değildir. Yazım tarihi belli değildir. İstinsah tarihi 1218 (1802)'dir. Eser 102b-105b arası 3 varak olup her varakta 11 satır vardır. Yazı çeşidi nesihtir. Ölçüleri: 150x100-100x70 mm'dir.
84. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 4243/8'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihi belli değildir. Yazım tarihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 77b-80a arası 3 varak olup her varakta 11 satır vardır. Yazı çeşidi harekeli nesih kırmasıdır. Ölçüleri: 165x115-115x70 mm'dir.
85. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 9706'da kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihi belli değildir. Yazım tarihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 28 varak olup her varakta 19 satır vardır. Yazı çeşidi nesihtir. Ölçüleri: 210x145-150x100 mm'dir.
86. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz Cönk 65/3'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihi belli değildir. Yazım tarihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 19a-37a arası 18 varak olup her varakta 14 satır vardır. Yazı çeşidi taliktir. Ölçüleri: 208x118-195x105 mm'dir.

87. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 1881/7'de kayıtlıdır. Yazarı Şeyh Ahmed el-Kâdirî'dir. Yazım tarihi belli değildir. İstinsah tarihi 1205 (1789)'tir. Eser 132b-133b arası 1 varak olup her varakta 16 satır vardır. Yazı çeşidi nesih kırmasıdır. Ölçüleri: 225x148-175x113 mm'dir.
88. Tabirname, MKYB, 06 Mil Yz A 1251/4'te kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım tarihi belli değildir. İstinsah tarihi 1218 (1802)'dir. Eser 102b-105b arası 3 varak olup her varakta 11 satır vardır. Yazı çeşidi nesihdir. Ölçüleri: 150x100-100x70 mm'dir.
89. Tabirname, İMK, Ali Emiri Bölümü, 34 Ae Arabi 4327/5'te kayıtlıdır. Yazarı Karabaş Veli, Ali b. Alaeddin(ö.1097 H.)'dir. Müstensihî Muhammed Kamil b. Mustafa'dır. Yazım tarihi belli değildir. İstinsah tarihi 1293 (M.?)'tür. Eser 109-113 arası 4 varak olup her varakta 17 satır vardır. Yazı çeşidi Arap taliktir. Ölçüleri: 235x165,141x80 mm'dir.
90. Tabirname-i Telif-i Şeyh Ali, Nuruosmaniye Kütüphanesi numara 34 Nk 4975/2'de kayıtlıdır. Yazarı ve müstensihî belli değildir. Yazım tarihi ve istinsah tarihi belli değildir. Eser 90-108 arası 18 varaktır. Yazı çeşidi nesihdir. Ölçüleri: 210x145-150x100 mm'dir.
91. Tabirname-i Meşayih, SYEK, H. Bölümü 503 numarada kayıtlıdır. Yazarı Abdülgaflar b. Ramazan'dır.
92. Et-Tabirül-Kadiri, SYEK, Laleli Bölümü Numara 1658'de kayıtlıdır. Yazarı Ebu Said Nasr B. Yakub'tur.
93. Et-Tabirül-Kadiri, El-Dinavari Ebu Said Nasr B. Yakub. SYEK, Yeni Camii Bölümü, Numara, 699
94. Rüya Tabiri Hakkında Bir Eser SYEK, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, Numara 6234-6235'te kayıtlıdır. Yazarı Kirmanî'dir.
95. Kitab-ı Tabirname-i Bi't-Türkî, SYEK, numara, 173
- Not:** Bu eser, Kamilü't-Tabir'in nüshasıdır. Vasıfları verilen tabirnamelerde 16 numarada belirtilmiştir.
96. Müşkil-Küşa, SYEK, Yazma Bağışlar Bölümü Numara 2778'de kayıtlıdır. Yazarı Pir Şehsuvarzade Hamdullah'tır. Eser 313 varak olup her varakta 15 satır vardır. Ölçüleri: 218x145;175x105 mm'dir.
97. Rüya İlmi Ve Tabirleri, SYEK, Serez Bölümü, numara, 1741
98. Tabirname-i Meşayih, SYEK, Hacı Mahmud Efendi Bölümü Numara 27/9'da kayıtlıdır. Yazarı belli değildir. Eser 47-50 varaklar arasındadır. Ölçüleri: 235x165, 175x115 mm'dir.
99. Tabirname, SYEK, Bağdatlı Vehbi Efendi Bölümü, Numara, 941
100. Tabirname, (Kısa Risale), SYEK, Reşid Efendi, Bölümü, Numara, 593/2, (Der-Kenar)
101. Risale-i Tabiratül-Vakiat. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, 6374
102. Risale-i Tabirname. DTCF Kütüphanesi, Müteferrik Koleksiyonu, Numara, 364
103. Tabirname, Muhammet B. Hüsnü, DTCF Kütüphanesi, numara, 487
104. Tabirname, Seyyid Ahmet. DTCF Kütüphanesi, nu. 486
105. Tabirname, DTCF Kütüphanesi, numara, 505
106. Tabirname, (Manzum) Beyazıt Devlet Kütüphanesi Ayasofya Bölümü, Numara, 1802.

4. Yazma Tabirnameler Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Yukarıda zikredilen tabirnameler üzerine yapılan çalışmalar şunlardan oluşmaktadır:

a. Tezler

1. Tezin adı: Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn'in Tabirnamesi (Metin, Sözlük, Dil İncelemesi)
Tezi hazırlayan: Adem Balaban
Danışman: Prof. Dr. Zuhâl Kültürâl
Tezin türü: Doktora Tezi
Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili Bilim Dalı
Yıl: 2011
Açıklama: Birinci bölümde, rüya kavramı ve rüya çeşitleri hakkında bilgi vermiş, bir tür olarak tabirname ve ilk örnekleri anlatmış, Türkiye yazma kütüphanelerinde tespit ettiği 106 adet tabirname ve tabirnameler üzerinde yapılan araştırmaları hakkında kısa bilgi vermiştir. Daha sonra çalıştığı nüshayı tanıtmıştır. İkinci bölümde eserin dil incelemesi ses bilgisi açısından ele almış. Üçüncü bölümde tabirnamenin edisyon kritik olarak çevriyazı metnini vermiş ve son bölümde de çalışılan eserin metin sözlüğünü yapmıştır.
Üzerinde Çalıştığı Nüsha: SYEK Yazma Bağışlar 4271 ve SYEK Mihrişah Sultan 177 numarada kayıtlı nüshalar.
2. Tezin adı: Tüş Tabir-nâmesi, Timur Ali Bin Abdülkerim (İnceleme-Metin-İndeks),
Tezi hazırlayan: Şükrü Baştürk,
Danışman: Prof. Dr. Hatice Şahin
Tezin türü: Doktora Tezi
Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili Bilim Dalı
Yıl: 2008
Açıklama: Birinci bölümde, rüyanın tanımı ve tabirnameler hakkında genel bilgi verilmiş, Türkiye kütüphanelerinde tespit ettiği 19 adet tabirname hakkında kısa bilgi vermiş daha sonra Çağatay türkçesi hakkında bilgi vermiş ve çalıştığı nüshayı tanıtmıştır. Eserin ses ve şekil bilgisi özellikleri üzerine bir icelme yapmıştır. İkinci bölümde, 197 varak olan metin 96a'ya kadar çevriyazıya aktarılmış, üçüncü bölümde ise metnin sadece ana kelimelerinin anlamlarının verildiği indeksi yapılmıştır.
Üzerinde Çalıştığı Nüsha: BİYEK Genel Kütüphane 5031 numarada kayıtlı nüsha
3. Tezin adı: Müşkil-Güşa-Tabir-nâme (Dil bilgisi-Metin-Dizin)
Tezi hazırlayan: Hatice Eminoğlu
Danışman: Doç. Dr. Emine Yılmaz
Tezin türü: Doktora Tezi
Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili Bilim Dalı
Yıl: 2003
Açıklama: Birinci bölümde, rüyanın tanımı ve tabirnameler hakkında genel bilgi verilmiş, Türkiye kütüphanelerinde tespit ettiği yaklaşık 70 tabirnamenin listesini

vermiş. Eserin ses ve şekil bilgisi özellikleri üzerine bir ıceleme yapmıştır. Çalıştığı nüshayı tanıtmış, eser hakkında bilgi vermiştir. İkinci bölümde, 308 varak olan metin çevriyazıya aktarılmış, üçüncü bölümde ise metnin dizini yapmıştır. Tezin arkasına çalışılan metnin tıpkı basımı eklenmiştir.

Üzerinde Çalıştığı Nüsha: SYEK, Antalya Tekelioğlu Bölümü, 508 numarada kayıtlı nüsha

4. Tezin adı: Türkçe Rüya Tabir-nâmeleri ve İbn-i Sirin'den Tercüme Edilen Bir Tabir-nâme (İnceleme-Metin-İndeks)

Tezi hazırlayan: Arzu Erdoğan

Danışman: Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

Tezin türü: Yüksek Lisans Tezi

Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili Bilim Dalı

Yıl: 1993

Açıklama: Birinci bölümde, rüyanın tanımı ve tabirnameler hakkında genel bilgi verilmiş, Süleymaniye ve Nuru Osmaniye kütüphanelerinde tespit ettiği 11 adet uzun tabirname hakkında kısa bilgi vermiş ve 15 adet kısa tabirnamenin listesini vermiş. Daha sonra 1947-1987 yılları arasında yayınlanan 113 adet matbu tabirnameyi kısa kısa tanıtmış. Matbu tabirnameleri derli toplu bulabileceğimiz iyi bir kaynak olmuş. Daha sonra çalıştığı metindeki rüyada görülen varlıkların konularına göre çok güzel bir tasnifi yapılmış. İkinci bölümde, 90 varak olan metin çevriyazıya aktarılmış, üçüncü bölümde ise metnin konu tasnifi yapılmıştır. Tezin arkasına çalışılan metnin tıpkı basımı eklenmiştir.

Üzerinde Çalıştığı Nüsha: SYEK, Ayasofya Bölümü, 1734 numarada kayıtlı nüsha

5. Tezin adı: Kitabut-Tabir (Tabir-nâme-i Türkî)

Tezi hazırlayan: Sadi Yılmaz

Danışman: Prof. Dr. Ahmet Topalođlu

Tezin türü: Yüksek Lisans Tezi

Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili

Yıl: 1998

Açıklama: Birinci bölümde, rüyanın tanımı ve tabirnameler hakkında genel bilgi verilmiş, eserin müellifi Ahmed-i Daî hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, 210 varaklık metnin 100 varaklık kısmı çevriyazıya aktarılmış, üçüncü bölümde metnin dizini yapmıştır.

Üzerinde çalıştığı Nüsha: SYEK, Hekimoğlu Ali Paşa Bölümü, 588 numarada kayıtlı nüsha

6. Tezin adı: Eski Anadolu Türkçesine Ait Bir Tabir-nâme (İnceleme-Metin-Dizin)

Tezi hazırlayan: Sümeyra Sönmez Açık

Danışman: Dr. Emine Erdoğan

Tezin türü: Yüksek Lisans Tezi

Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Sivas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili Bilim Dalı

Yıl: 2009

Açıklama: Birinci bölümde, rüyanın tanımı ve tabirnameler hakkında çok kısa bilgi vermiş, çalıştığı nüshayı tanıtmış, eser hakkında bilgi vermiştir. İkinci bölümde eserin ses ve şekil bilgisi özellikleri üzerine bir inceleme yapmıştır. Üçüncü bölümde, 98 varak olan metin çevriyazıya aktarılmış, dördüncü bölümde ise metnin dizini ve sözlüğünü yapmıştır. Tezin arkasına çalışılan metnin tıpkı basımı eklenmiştir.

Üzerinde Çalıştığı Nüsha: SYEK, Mihrişah Sultan Bölümü, 177 numarada kayıtlı nüsha

7. Tezin adı: Tabir-nâme (İnceleme-Metin-Dizin)

Tezi hazırlayan: Ali İhsan Avcu

Danışman: Prof. Dr. Ayşehan Deniz Abik

Tezin türü: Yüksek Lisans Tezi

Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili Bilim Dalı

Yıl: 2008

Açıklama: Bu tez hakkında Prof. Dr. Ayşehan Deniz Abik'in yönettiği tezler dosyasında bu eser üzerinde Yüksek Lisans çalışması yapıldığını gördük. Ama Çukurova Üniversitesi kütüphanesinde ve YÖK Kütüphanesinde esere ulaşamadık.

8. Tezin adı: Tabir-nâmeler Üzerine Bazı Araştırmalar

Tezi hazırlayan: Faruk Meral

Danışman: Yard. Doç. Dr. Pakize Aytaç

Tezin türü: Yüksek Lisans Tezi

Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı

Yıl: 1996

Açıklama: Girişte rüya ve tabirnamelerden genel olarak bahsedilmiş. Birinci bölümde uyku ve rüyanın ampirik mahiyetinden bahsetmiş, rüya görmenin ne olduğunu ifade etmiş. İkinci bölümde, rüya olgusunun mahiyetini tarihi şahsiyetlerin rüyalarından örnekler anlatmış. Üçüncü bölümde rüya ve psikanalizi ele alıp değerlendirmiş. Dördüncü bölümde ise rüya sembol ilişkisini anlatmış ve el yazması bir tabirnameyi sadeleştirerek çevriyazıya aktarmıştır.

Üzerinde Çalıştığı Nüsha: MK, Adnan Ötügen Yazmalar Bölümü, 3518 numarada kayıtlı nüsha

9. Tezin adı: Seyyid Süleyman'ın Tabir-nâmesi Üzerine Bir Çalışma

Tezi hazırlayan: Ahmet Yaşar Zengin

Danışman: Yard. Doç. Dr. Pakize Aytaç

Tezin türü: Yüksek Lisans Tezi

Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı

Yıl: 1997

Açıklama: Birinci bölümde uyku ve rüyanın tanım ve içeriği hakkında bilgi verilmiş. Rüyayı tasavvuf, halk edebiyatı vs. yönüyle ele alıp incelemiş. İkinci bölümde, Kur'an, sünnet ve sahabede rüya ve örnekleri anlatılmış. Üçüncü bölümde ise çalıştığı tabirnameyi çevriyazıya aktarmıştır.

Üzerinde Çalıştığı Nüsha: MK, 1061 A 97 numarada kayıtlı nüsha

10. Tezin adı: İbn Sirin'in Cevamiu't-Tabir Fi'r-Rüya Adlı Eseri

Tezi hazırlayan: İbrahim Tabak

Danışman: Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz

Tezin türü: Yüksek Lisans Tezi

Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Yıl: 1999

Açıklama: Birinci bölümde İbn Sirin'in ve Cevamiu't-Tabir Fi'r-Rüya adlı eseri hakkında bilgi vermiş, İbn Sirin ve İmam-ı Nablusi'nin eserlerinden karşılaştırma yapmış. İkinci bölümde arapça metni vermiş. Üçüncü bölümde Arapça olan metin Türkçeye tercüme edilmiştir.

11. Tezin adı: Rüyada Hadis Rivayeti Ve Hz. Peygamberi Rüyada Görmenin Dini Değeri

Tezi hazırlayan: Hatice Dülber

Tezin türü: Yüksek Lisans Tezi

Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Ankara Üniversitesi Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü

Yıl: 1997

12. Tezin adı: *Kur'an- ı Kerim'de Rüya Kavramı*,

Tezi hazırlayan: Bünyamin Açıkalin

Tezin türü: Yüksek Lisans Tezi

Üniversite / Enstitü / Anabilim Dalı: Ankara Üniversitesi Üniversitesi / Sosyal
Bilimler Enstitüsü

Yıl: 1996

b. Makaleler

1. Öztürk, Arzu Erdoğan. *Türkçe Yazma Tabir-nâmeler*, Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Yesevi Yayıncılık, İstanbul, 1995 c. 3 s.71-77.
2. Gökyay, Orhan Şaik "*Tabir-nâmeler*", Tarih Ve Toplum C. 16, İstanbul, 1991 s. 204-206
3. Tören, Hatice, *Tabir-nâme*, Türkiyat Mecmuası, C. XX (1997), İstanbul, S. 415
4. Yılmaz, Kadriye- Çetin, Kamile, *Rüyalar ve Niyaz-ı Mısırî'nin Tabiratü'l-Vakıat Adlı Eserinde Rüyaların Dili*, Turkish Studies International Periodical Fort He Languages Literature And History Of Turkish Or Turcic, Volume 2/4, Fall 2007

c. Kitaplar

1. Yüksel, Hasan Avni. *Türk İslam Ve Tasavvuf Geleneğinde Rüya*, MEB Yayınları, İstanbul 1996.
2. Günay, Umay. *Âşık Tarzı Şiir Geleneği Ve Rüya Motifi*, Ankara, 1986.
3. Schimmel, Annemarie. *Halifenin Rüyaları, İslamda Rüya Ve Rüya Tabiri*, Çev. Tuba Erkmen. Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005
4. Tatçı, Mustafa- Çeltik, Halil. *Türk Edebiyatında Tasavvufi Rüya Tabir-nâmeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995

d. Bildiriler

1. Orhan Şaik Gökyay, "*Rüyalar Üzerine*", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Ankara, 1982, s. 183

e. Ansiklopedi Maddeleri

1. İslam Ansiklopedisi TDV Yayınları, İstanbul, *Rüya Maddesi*, c. 20, 1999
2. İslam Ansiklopedisi TDV Yayınları, *Tabir Maddesi*, İstanbul, c. 35, 2008
3. Şahinoğlu, M. Nazif, "*Tabir Maddesi*", İslam Ansiklopedisi, MEB Yayınları, 1988, c.11
4. Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "*Habname*", Dergah Yayınları, İstanbul, 1979 c. III

5. Sonuç

Arapça ve Farsçadan tercüme yoluyla dilimize girmiş olan tabirname, tür olarak Türk edebiyatı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Tabirnameler, sade ve anlaşılır bir dille yazılmaları ve yazıldıkları dönemin söz varlığını yansıtılmaları açısından önemlidir. Bu eserler üzerinde dil çalışmaları yapılması Türk dili açısından önemlidir. Türkiye'deki yazma eser kütüphanelerine göre yüzden fazla yazma tabirname bulunmaktadır. İnsanoğlunun hayatında önemli yer tutan rüyalar ve onların tabirleri hakkında çok erken yıllardan beri tabirnameler yazılmıştır. 1300'lü yıllardan itibaren Türk edebiyatında da Türkçe yazma tabirnameler görülür. Bu çalışmada Türkiye yazma kütüphanelerinde tespit edilen yazma tabirnameler kısaca tanıtılmaya çalışıldı. Tespitlerimize göre 106 tane irili ufaklı tabirname bulunmaktadır. Bunların bazıları 3-5 varak ya da bir mecmua içinde, bazıları ise epey hacimli müstakil eserlerdir. Tabirnameler, yazılış şekli, düzenlenme biçimi ve dil açısından farklılıklar gösterir. Genelde nesih ve sade bir nesirle yazılan bu eserlerin manzum olanlarına da rastlanır. Tabirnameler içerdikleri kelime çokluğu ve çeşitliliği bakımından üzerinde dil çalışması yapılması gereken eserlerdir. Bunlar, hem gramer hem de sözlük çalışması yapmaya uygun eserler olup, yazıldıkları dönemin söz varlığını yansıtması açısından da çok önemlidir. Şimdiye kadar, bu eserler dil ve edebiyat araştırmaları açısından yeteri kadar ele alınmış değildir. Çalışmamız, bu eserler hakkında bilgi vermesi ve yeni araştırmacılara kaynak göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- BALABAN, Adem. *Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn, Tabir-nāmesi (Giriş, Dil İncelemesi, Metin, Sözlük)*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2011.
- BLAND, Nathaniel. *On The Muhammedan Science of Tâbir or İnterpretation of Dreams*. Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, 1856, 16: pp. 118-171.
- ÇELEBİ, İlyas. "*Rüya*," İslam Ansiklopedisi, c.35, TDV Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 306-307.
- EMİNOĞLU, Hatice. *Müşkil-Güşa-Tabir-nāme (Dil bilgisi-Metin-Dizin)*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, 2003.
- GÖKYAY, Orhan Şaik. "*Rüyalar Üzerine*", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, c.4, Ankara, 1982.
- GÖKYAY, Orhan Şaik. "*Tabir-nāmeler*", Tarih ve Toplum c. 16, İstanbul, 1991.
- GÜNAY, Umay. *Âşık Tarzı Şiir Geleneği Ve Rüya Motifi*, Ankara 1986.
- HARMAN, Ömer Faruk. "*Danyâl*", TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 8, İstanbul 1993, s.480-481.

- İMAM-I BUHARİ, Sahihi Buhari ve Tercemesi, (Çev. Mehmed Sofuoğlu), Ötüken Neşriyat, 2004.
- KAFADAR, Cemal. *Asiye Hatun'un Mektupları*, Oğlak Yayınları, İstanbul, 1994.
- Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.
- LEVEND, Agah Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi*, c.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn, *Kitābu't-ta'birāt*, MK 06 Mil Yz A 4031
- Muhammed İbni Hasan İbni Aliyyi'l-Hüseyn, *Tabir-nāme*, SYEK . Yazma Bağışlar Bölümü Nu: 4271. *Müşkil-güşā*, SYEK , Antalya Tekelioğlu Bölümü, Nu: 508.
- ÖZ, Mustafa. "Cafer es-Sadık", İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, c.6, 1993, ss.1-3.
- ÖZGÜL, M. Kayahan. *Türk Edebiyatında Siyasi Rüyalara*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1989.
- ÖZKAN, Mustafa. *Eski Anadolu Türkçesinin Gelişme ve Yayılma Alanları*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000.
- ŞİŞMANOĞLU, Nazif. "Tabir" İslam Ansiklopedisi, Cilt XI. MEB Yayınları, İstanbul, 1997. *Tabir-nāme*, Bayezid Devlet Kütüphanesi, Vel. Bl. Yz. Nu: 1802.
- Tabir-nāme*, SYEK , Ayasofya Nu: 1734.
- Tabir-nāme*, SYEK , Yazma Bağışlar Bölümü, Nu: 4271.
- Tabir-nāme-i İbn-i Sîrîn* (Tercüme), SYEK , Bağdatlı Vehbi Efendi Bölümü, Nu: 948, vr. 4b-5a.
- Tabir-nāme-i Türkî*, Ahmed-î Daî, SYEK 'nde Hekim Ali Paşa Bölümü, nu: 588
- TÖREN, Hatice. "Tabir-nāme," *Türkiyat Mecmuası*, c. XX (1997), İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1937, s.88.
- YILMAZ, Sadi. *Kitabü't-Tabir*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998.
- YÜCEL, Ahmet. "İbn Sirin", İslam Ansiklopedisi, c. 20, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 358-359.
- YÜKSEL, Hasan Avni. *Türk İslam ve Tasavvuf Geleneğinde Rüya*, MEB Yayınları, İstanbul 1996.
- www.tarsusbelediyesi.gov.tr.